Analiza revizorskih izvještaja i vrsta mišljenja

Knežić, Kristina

Master's thesis / Specijalistički diplomski stručni

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:124:499431

Rights / Prava: In copyright / Zaštićeno autorskim pravom.

Download date / Datum preuzimanja: **2024-03-29**

Repository / Repozitorij:

REFST - Repository of Economics faculty in Split

zir.nsk.hr

UNIVERSITY OF SPLIT

dabar
DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

SVEUČILIŠTE U SPLITU

EKONOMSKI FAKULTET SPLIT

ZAVRŠNI RAD

ANALIZA REVIZORSKIH IZVJEŠTAJA I VRSTA MIŠLJENJA

Mentor:

Izv. prof. dr. sc. Tina Vuko

Student:

Kristina Knežić

Matični broj: 5140587

Split, rujan 2017.

SADRŽAJ:

1. UVOD 1

2. POJAM I ZNAČAJ REVIZIJE 3

2.1. Pojam i značaj revizije 3

2.2. Objekt i predmet revizije 7

2.3. Okviri financijskog izvještavanja i provedba revizije u Republici Hrvatskoj 9

3. PROCES REVIZIJE FINANCIJSKIH IZVJEŠTAJA I REVIZORSKO IZVJEŠĆE 14

3.1. Proces revizije temeljnih financijskih izvještaja 14

3.1.1. Planiranje revizije 16

3.1.2. Početne aktivnosti i preuzimanje obveze revizije 17

3.1.3. Upoznavanje poslovanja klijenta, sustav internih kontrola 19

3.1.4. Rizik revizije 20

3.1.5. Revizijska dokumentacija i dokazi 21

3.1.6. Završno kompletiranje revizije i sastavljanje izvješća 22

3.2. Vrste revizorskog izvješća i mišljenja 25

3.2.1. Standardno pozitivno revizorsko izvješće 26

3.2.2. Modifikacije izvješća neovisnog revizora 27

4. ANALIZA REVIZORSKIH IZVJEŠĆA I MIŠLJENJA 31

4.1. Definiranje i izbor uzorka za analizu 31

4.2. Analiza revizorskih izvještaja i vrste mišljenja 31

4.3. Analiza ključnih revizijskih pitanja i vremenske neograničenosti poslovanja 35

5. ZAKLJUČAK 39

LITERATURA 41

POPIS SLIKA 43

POPIS TABLICA 43

POPIS GRAFIKONA 43

SAŽETAK/SUMMARY 44

1. UVOD

Kroz ovaj završni rad analiziraju se revizorska izvješća i vrste revizorskih mišljenja, uključujući pitanja koja su se kroz reviziju pojavila, tj. definirala kao ključna revizijska pitanja.

Iako u postupku revizije revizor razmatra cjelokupno poslovanje revidiranog društva u centru njegovog interesa su temeljni financijski izvještaji. Oni su bitni zato jer trebaju zadovoljiti potrebe za informacijama svih zainteresiranih korisnika, bilo da se radi o kreditorima, budućim ili sadašnjim ulagačima, poslovnim partnerima, državnim institucijama ili pak javnosti. Kako bi se udovoljilo navedenim zahtjevima potrebno je da financijski izvještaji prikažu na sažet i jasan način financijski položaj društva i uspješnost poslovanja.

S obzirom na veliko nepovjerenje koje sve više vlada na tržištu zbog niza računovodstveno-revizijskih propusta koji su se dogodili posljednjih dvadesetak godina te nedavne globalne financijske krize, postoji još veća potreba za neovisnim mišljenjem o realnosti i objektivnosti informacija koje se nalaze u financijskim izvještajima revidiranih društava. Cilj revizije financijskih izvještaja je omogućiti revizoru da izrazi svoje mišljenje o tome jesu li financijski izvještaji poduzeća koje on revidira u svim značajnim aspektima u skladu s računovodstvenim standardima, tj. prihvaćenim okvirom financijskog izvještavanja. S obzirom na navedeno, može se postaviti pitanje koliko su vjerodostojne informacije koje su prikazane u financijskim izvještajima. Prema tome, osnovni cilj ovog rada je usmjeren na analizu mišljenja koja revizori izražavaju, razloga koji dovode do modifikacije revizijskog mišljenja te na analizu razlika u vrsti mišljenja s obzirom na vrstu revizijskog društva koje obavlja reviziju (Velika četvorka vs ostali revizori). Osim toga, spomenuti nedavni događaj potaknuli su i napore regulatora da unaprijede kvalitetu revizijskog izvještavanja na način da u revizijska izvješća uključe posebni odjeljak koji se odnosi na tzv. ključna revizijska pitanja s kojima su se revizori susreli tijekom obavljanja revizije tekuće godine. Na taj način, povećava se informativnost revizijskih izvješća te korisnici mogu doznati s kojim problemima su se revizori susreli u reviziji i kako su na njih odgovorili. Budući da se novi Međunarodni revizijski standard (MRevS 701) „Ključna pitanja revizije“ počeo primjenjivati od 2016.

godine, cilj ovog rada je i istražiti koliko su česta ključna revizijska pitanja u revizijskim izvješćima subjekata od javnog interesa te na što se ona odnose.

Za istraživanje i oblikovanje završnog rada neophodno je korištenje različitih znanstvenih metoda. U ovom radu koristit će se sljedeće metode:

- deskriptivna metoda,
- metoda eksplanacije,
- metoda analize i sinteze,
- induktivna i deduktivna metoda,
- komparativna metoda,
- jednostavne statističke metode, prvenstveno deskriptivna statistika.

Grafičko i tablično prikazivanje podataka se koristi radi lakšeg razumijevanja podataka.

Ovaj rad se sastoji od pet cjelina uključujući uvod i zaključak. Uvodni dio odnosi se na definiranje problema i predmeta istraživanja, a pored toga određen je cilj rada, metode koje su korištene za istraživanje te struktura rada po poglavljima.

U drugom dijelu rada objašnjava se pojam i značaj revizije te standardi kojih se revizori trebaju pridržavati. Pozornost je usmjerena i na okvire financijskog izvještavanja te provedbu revizije u Republici Hrvatskoj u skladu s odredbama aktualnog Zakona o računovodstvu.

U trećem dijelu ukratko je objašnjen proces revizije, tj. njegove najvažnije faze, a najveća pažnja usmjerila se analizi revizijskog izvješća i vrstama mišljenja te ključnim revizijskim pitanjima kao značajnoj komponenti novog revizijskog izvještavanja.

U četvrtom dijelu provedena je analiza revizorskih izvješća i vrste revizorskih mišljenja na odabranim društvima sa Zagrebačke burze. Od ukupno analiziranih podataka za 141 poduzeće, u konačni uzorak je ušlo 104 poduzeća na temelju kojih se provela analiza.

Peto poglavlje namijenjeno je zaključnim razmatranjima. Na kraju završnog rada prikazana je korištena literatura te detaljan pregled tablica i grafikona korištenih za potrebe istraživanja.

2. POJAM I ZNAČAJ REVIZIJE

2.1. Pojam i značaj revizije

Kako bi se bolje razumjelo izraz revizija i njezina važnost u suvremenom poslovanju potrebno je poći od samog značenja te riječi. Naime, riječ revizija potječe od latinske riječi „revidere“, a to znači ponovo vidjeti i sukladno tomu revizija predstavlja naknadni pregled, te preispitivanje poslovnih procesa i stanja.[1] Engleska riječ za reviziju je „audit“, koja potječe od latinske riječi „audire“što znači slušati. Na početku razvoja revizije računovodstveni izvještaji su se podnosili usmeno, tako da je obveznik revizije usmeno opisao svoj izvještaj revizoru, te je on na temelju odslušanog dao svoje mišljenje.

Revizija je bitna pretpostavka poslovnog odlučivanja, te samim tim potrebno je njezino pojmovno određenje, kao i definiranje ciljeva te proučavanje temeljnih vrsta revizije. Brojni su se teoretičari, organizacije i profesionalna udruženja, od početka razvoja revizije, bavili problematikom određivanja njezine definicije, te ih je zato moguće navesti čitav niz, kao npr.:

- „Revizija je sistematiziran proces objektiviziranog pribavljanja i stvaranja dokaza o ekonomskim događajima i rezultatima s ciljem da se ustanovi usklađenost između postojećih izvještaja o poslovanju i unaprijed postavljenih kriterija i da se to dostavi zainteresiranim korisnicima.“[2]
- „Revizija je postupak provjere i ocjene financijskih izvještaja i konsolidiranih financijskih izvještaja obveznika revizije te podataka i metoda koje se primjenjuju pri sastavljanju financijskih izvještaja, na temelju kojih se daje stručno i neovisno mišljenje o istinitosti i objektivnosti financijskog stanja, rezultata poslovanja i novčanih tokova.“[3]

[1] Tušek, B., Žager, L., Sever Mališ S. (2012): Revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 51.
[2] Tušek, B., Žager, L. (2007): Revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb, str. 47.
[3] Narodne novine, (2012): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 146/05, 139/08, 144/12, 78/15, čl. 2, st. 1.

- „Revizija je neovisno ispitivanje financijskih izvještaja ili onih financijskih informacija što se odnose na subjekt, onaj profitno usmjeren ili onaj koji to nije, bez obzira na njegovu veličinu ili zakonski oblik, kad je takvo ispitivanje potaknuto s namjerom izražavanja mišljenja o tome.“[4]
- „Revizija je ispitivanje ili istraživanje financijskih izvještaja i drugih računovodstvenih evidencija te ostalih evidencija o poslovanju poduzeća od strane neovisnih javnih računovođa izvan promatranog poduzeća.“[5]

Osnovna područja revizije najbolje se mogu sagledati iz definicije samog pojma revizije, koju autori definiraju na različite načine. Pod pojmom revizije financijskih izvještaja najčešće se misli na eksternu reviziju, pa sukladno gore navedenim definicijama temeljne značajke eksterne revizije su:[6]

- naknadno ispitivanje poslovanja poduzeća, ponajprije financijski izvještaja,
- prati se usklađenost poslovanja poduzeća, i to prvenstveno sa financijskim izvještajima prema unaprijed postavljenim kriterijima,
- objektivno mišljenje revizora, koje je pokrepljeno dokazima,
- reviziju obavljaju nezavisni stručnjaci koji nemaju nikakve veze sa poduzećem.

Revizija predstavlja neovisno istraživanje određene aktivnosti, i smatra se vezom između uprave koja priprema i prezentira financijske izvještaje i korisnika informacija sadržanih u tim izvještajima.

Revizija se obavlja u skladu s Međunarodnim standardima revizije i samo revizorsko angažiranje ima za cilj da pruži visoku razinu uvjerenja da financijski izvještaji ne sadrže značajna pogrešna prikazivanja bilo zbog prijevare ili pogreške. Mišljenje koje revizor izražava o financijskim izvještajima važno je stvaranje povjerenja u financijske izvještaje i kao takvo, osnova je za poslovno odlučivanje i pretpostavka efikasnog funkcioniranja financijskih tržišta zbog smanjenja informacijske asimetrije.

[4] Vujević, I. (2003): Revizija, Ekonomski fakultet Split, Split, str. 2.
[5] Klaić, B.(1986): Rječnik stranih riječi, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb, str. 118.

Isticanjem realnosti i objektivnosti informacija, u razmatranje se implicitno uvodi problematika revizije. Često se postavlja pitanje koja je zapravo uloga revizije u tržišnom gospodarstvu te tko su korisnici revizorskih izvješća. Naime, kako bi se uopće moglo odgovoriti na pitanje tko su korisnici izvještaja potrebno je shvatiti samu ulogu revizije u tržišnom gospodarstvu. Prema tome, uloga revizije odnosi se na sljedeće:[7]

- zaštita interesa vlasnika kapitala,
- stvaranje realne i objektivne informacijske podloge za upravljanje,
- pomoć u pribavljanju dodatnog kapitala smanjenjem rizika ulaganja.

Prvenstveno, korisnici financijskih izvješća i revizorova izvješća su vlasnici poduzeća. Do razvoja revizije dolazi tek kada je funkcija vlasništva razdvojena od funkcije upravljanja. Vlasnik kapitala najčešće nije upoznat sa računovodstvenom politikom, pa nije u mogućnosti sam riješiti računovodstvenu problematiku te je zbog toga spreman platiti stručnu osobu, odnosno revizora koji će uz primjerenu naknadu za njega obaviti taj posao. Osim navedenog, činjenica je da postojanje revizora u poduzeću umanjuje rizik prijevare vlasnika kapitala. Isto tako, bez istinitih i fer financijskih izvještaja nemoguće je ocijeniti opravdanost ulaganja u neki pothvat.

U suvremenom svijetu koji obilježava postojanje velikih korporacija, uloga revizije je sve značajnija. Pa tako, top menadžment ne može dobiti informacije iz prve ruke, već preko čitavog niza posrednika, samim tim se povećava i rizik prijema nepouzdane informacije. Kao što je već poznato na temelju nepouzdanih informacija nije moguće ni racionalno upravljati te se također i u ovom dijelu poslovanja ističe važnost revizije kao pouzdanog izvora informacija.

Osim važnosti revizije za poduzeća, ističe se i njezina značajnost s aspekta države. Utvrđivanje objektivnog i realnog stanja u poslovanju svakog poduzeća značajno je zbog primjerene gospodarske i fiskalne politike. Točno računovodstveno i financijsko izvještavanje pomaže poduzeću u alokaciji njegovih resursa na najefikasniji način. Cilj je alocirati

[7] Tušek, B., Žager, L. (2007): op.cit.str. 50.

ograničene resurse kapitala u onu proizvodnju od koje se najviše ima koristi, odnosno za kojom postoji najveća potražnja.
Prema navedenom, najznačajniji korisnici financijskih izvještaja i revizorskih izvještaja su:

- vlasnici,
- menadžment,
- sadašnji i potencijalni kreditori i investitori,
- poslovni partneri,
- država, tj. vlada i vladine institucije,
- društvo kao cjelina, tj.javnost.

Najčešće se ističe da postoje dvije skupine razloga zbog kojih je potrebna revizija i revizorsko izvješće, a to se odnosi na interne i eksterne razloge. Kao glavni interni razlog revizije ističe se da revizor treba ukazati što nije u redu sa poslovanjem klijenta i njegovim računovodstvenim sustavom te stvoriti pretpostavke za kvalitetnije poslovanje u budućnosti.[8] Dakle, revizor mora ukloniti postojeće nedostatke poduzeća i na taj način omogućiti svom klijentu da uštedi više novca nego što iznosi revizorova naknada. U navedenom kontekstu revizor se smatra savjetnikom svog klijenta. Neki od eksternih razloga koji uvjetuju potrebu za revizijom su udaljenost, složenost poslovanja te pristranost i motivi. Udaljenost od financijskih informacija poduzeća može spriječiti korisnike da provode revizijsku analizu. Zbog udaljenosti korisnici ne mogu procijeniti kvalitetu dobivenih informacija te im preostaje vjerovati menadžerima i pouzdati se u informacije koje su oni objavili ili mogu tražiti pomoć revizora. Složenost poslovanja odnosi se na nemogućnost razumijevanja financijskih izvještaja. Zbog navedene kompleksnosti poslovanja potencijalni korisnik financijskih izvještaja neće biti u mogućnosti utvrditi istinitost financijskih izvještaja te se tu također ističe važnost revizora kao stručne osobe. Osim navedenog, potrebna je i nepristrana ocjena, tj. revizija koja će se temeljiti na povjerenju i omogućiti korisnicima da vjeruju u ono što je zapisano u financijskim izvještajima.

Javnost ne razumije činjenicu da poduzeće može propasti i nakon što je revizor dao pozitivno mišljenje. Poznati su brojni slučajevi u kojima su zainteresirane skupine tužile revizore jer su

[8] Tušek, B., Žager, L. (2007): op.cit.str. 51.

smatrali da su revizori dali pogrešno mišljenje. Unatoč tome, potražnja za revizijom i dalje postoji iz sljedećih razloga:[9]

- Moderno računovodstvo i revizija nastali su kao posljedica industrijske revolucije i razvoja trgovačkih društava. Trgovačka društva se najčešće financiraju emisijom i prodajom dionica i obveznica javnosti ili posuđivanjem sredstava od financijskih institucija,
- Između menadžera i vlasnika dolazi do sukoba interesa zbog informacijskog nesklada. Menadžeri imaju bolje informacije o financijskom položaju i rezultatu poslovanja od vlasnika jer su prisutni u poduzeću. Svaka strana želi maksimizirani svoje interese pa menadžeri mogu koristiti sredstva stečena kroz poslovanje društva za stjecanje dodatnih osobnih koristi,
- Kako bi se izbjeglo manipulativno ili prijevarno djelovanje menadžera on mora podnositi izvještaje vlasniku o upravljanju imovinom. Budući da je menadžer odgovoran i za izvješćivanje provodi se i revizija kako bi se spriječilo manipuliranje izvještajima. Zadatak revizora je da utvrdi istinitost i objektivnost izvještaja koje je sastavio menadžer,
- Zajmodavci u ugovore o zajmu uvode restriktivne odredbe za poduzeća koja koriste zajam kako bi zaštitili svoje interese. Zajmodavci često traže mišljenje revizora o tome pridržavali se poduzeće ugovorenih odredbi,
- Poslodavci također koriste različite oblike revizije kako bi provodili kontrolu nad svojim zaposlenicima. Zaposlenici često imaju obvezu da izvješćuju poslodavce o odstupanjima između planiranih i ostvarenih rezultata kako bi se omogućilo praćenje njihovih aktivnosti.

2.2. Objekt i predmet revizije

Reviziju možemo definirati kao sistematičan proces objektivnog prikupljanja i ispitivanja dokaza koja za cilj ima osigurati vjerodostojne informacije za različite korisnike.

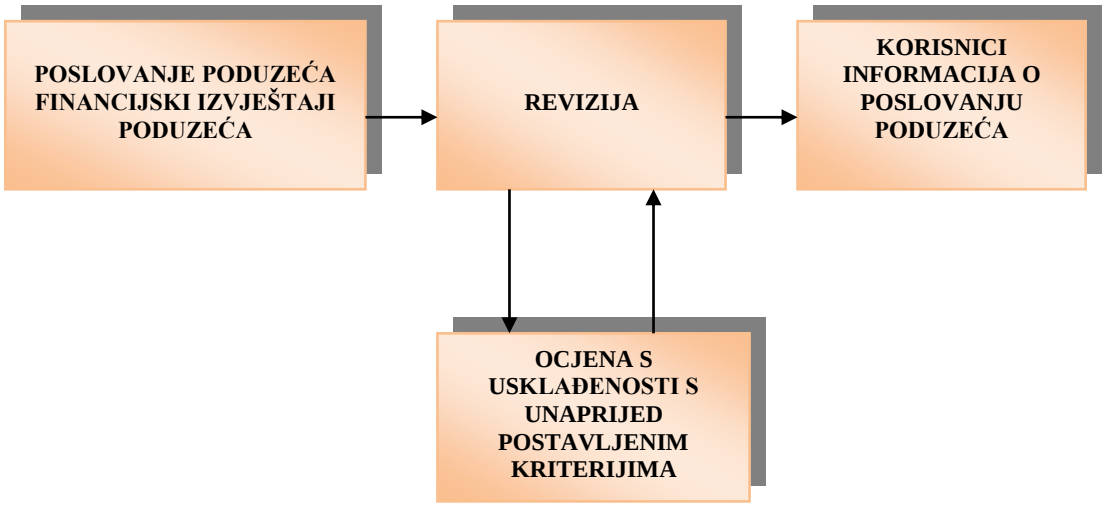
Poslovanje poduzeća smatra se objektom i predmetom revizije, s naglaskom na financijske izvještaje koju su rezultat tog poslovanja. Poslovanje poduzeća i financijski izvještaji

[9] Vujević, I. (2004): Revizija, Ekonomski fakultet Split, Split, str. 25-27.

poduzeća objekt su i drugih znanstvenih disciplina, npr. računovodstva, financija, analize poslovanja i sl. Naime, revizija i navedene discipline razmatraju isti objekt, ali svako sa svog karakterističnog aspekta, na temelju čega proizlazi predmet istoga, koji je također poseban za svaku disciplinu.

Iz svega navedenog, predmet revizije možemo definirati kao stupanj usklađenosti poslovanja poduzeća i njegovih financijski izvještaja s unaprijed postavljenim kriterijima.[10] Pod pojmom postavljeni kriteriji za financijske izvještaje smatra se procjena stupnja usklađenosti s primjenjivim računovodstvenim standardima, zakonskim propisima i ostalim pravilima.

Kako bi se bolje razumjela međuovisnost revizije te njenog objekta i predmeta, s jedne strane, i korisnika informacija o poslovanju poduzeća, s druge strane, navedeno će se prikazati grafički na Slici 1.

Slika 1: Objekt i predmet revizije

Izvor: Tušek, B., Žager, L., Sever Mališ S.(2012): Revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika , Zagreb, str. 79.

Poslije utvrđivanja objekta revizije, i to kroz upoznavanje s poslovanjem poduzeća i financijskim izvještajima poduzeća, slijedi uspoređivanje načina prezentiranja poslovanja poduzeća u financijskim izvještajima s unaprijed postavljenim kriterijima, tj. okvirom financijskog izvještavanja. Zadnji korak kod određivanja objekta i predmeta revizije je dostavljanje objektivnih i realnih informacija zainteresiranim korisnicima. Zainteresirani

[10] Tušek, B., Žager, L., Sever Mališ S.(2012): op.cit.str. 77.

korisnici u ovom slučaju mogu biti vlasnici, kreditori, analitičari poslovanja, menadžmentu i sl.

Na Slici 1. je vidljivo da kvaliteta informacija ovisi o pravilnom određivanja objekta i predmeta revizije. Isto tako je bitna usklađenost s računovodstvenim standardima, koji predstavljaju temeljne kriterije za ocjenu financijskih izvještaja.

2.3. Okviri financijskog izvještavanja i provedba revizije u Republici Hrvatskoj

Zakonom o reviziji uređuje se obavljanje revizije financijskih izvještaja i konsolidiranih financijskih izvještaja obveznika revizije, određuju se osobe koje su ovlaštene za pružanje usluga revizije, izdavanje i oduzimanje dozvole za obavljanje usluga revizije, revizijski odbor nadzor i provjera kvalitete obavljanja usluga revizije.

Usluge revizije može obavljati:[11]

- trgovačko društvo osnovano prema odredbama Zakona o trgovačkim društvima i revizor iz države članice Europske unije, odnosno Europskoga gospodarskog prostora, neovisno o pravnom obliku, koji su sukladno odredbama članka 4. Zakona za obavljanje usluga revizije dobili dozvolu Hrvatske revizorske komore,
- samostalni revizor koji obavlja usluge revizije kao svoju djelatnost može biti isključivo ovlašteni revizor koji je za obavljanje tih usluga dobio dozvolu Hrvatske revizorske komore.

Ovlašteni revizor je neovisna stručna osoba koja ima certifikat Komore za zvanje ovlaštenog revizora. Kako bi mogao dobiti certifikat kandidat mora imati visoko stručno obrazovanje, najmanje tri godine iskustava u području revizora, položen ispit za ovlaštenog revizora, te mora imati dokaz da nije pravomoćno osuđivan za kaznena dijela. Ovlašteni revizor može biti državljanin Republike Hrvatske ili strani državljanin kojemu je potrebna nostrifikacija od strane Komore kojom se dokazuje zvanje ovlaštenog revizora.

[11]Narodne novine, (2012): Zakon o reviziji,op.cit. čl. 3, st. 1.

U provedbi revizije i u procesu financijskog izvještavanja važnu ulogu ima i revizijski odbor, ako je ustrojen unutar revidiranog društva. Naime, revizijski odbor prati i nadgleda primjene zakonskih propisa i regulative vezanih za eksternu i internu reviziju, učinkovitost internih kontrola, adekvatnost procesa upravljanja rizicima, te pouzdanost financijskih izvještaja. Sastoji se od članova nadzornog/upravnog odbora ili članova koje imenuje nadzorni/upravni odbor. Dakle, članovi revizijskog odbora su članovi imenovani iz sastava nadzornog/upravnog odbora koji bi trebali biti upoznati sa zadacima i ulogom revizijskog odbora. Pritom je vrlo važno da članovi revizijskog odbora budu i nezavisnih i odvojeni od operativnog dijela poslovanja, odnosno osobe koje nemaju nikakvu izvršnu ovlast.

S 1. siječnjem 2017. godine na snagu je stupio novi Zakon o računovodstvu koji donosi određene promjene u određivanju obveznika revizije i okvira financijskog izvještavanja.[12]Prema tome, obvezi provođenja revizije podliježu godišnji financijski izvještaji i godišnji konsolidirani financijski izvještaji:

- subjekata od javnog interesa te velikih i srednjih poduzetnika koji nisu subjekti od javnog interesa,
- poduzetnika koji su matična društva velikih i srednjih grupa,
- svih dionička društava te komanditni društava i društava s ograničenom odgovornošću čiji odvojeni , odnosno konsolidirani podaci u godini koja prethodi reviziji prelaze dva od tri sljedeća uvjeta:
  - iznos ukupne aktive - 15.000.000,00 kn,
  - iznos prihoda - 30.000.000,00 kn,
  - prosječan broj radnika tijekom poslovne godine – 25.

Važno je napomenuti da su obveznici revizije i svi oni poduzetnici koji su podnijeli zahtjev za uvrštenje svojih vrijednosnih papira na uređeno tržište , ako toj obvezi već ne podliježu prema nekoj drugoj osnovi.

Subjekti od javnog interesa su svi poduzetnici čiji su vrijednosni papiri uvršteni na uređeno tržište bilo koje države članice kako je određeno zakonom kojim se uređuje tržište kapitala. Pored navedenog, subjektima od javnog interesa smatraju se financijske institucije te ostali

[12] Narodne novine, (2017): Zakon o računovodstvu, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 78/15, 134/15, 120/16, čl. 20.

veliki poduzetnici ali i druga trgovačka društva od javnog interesa sukladno odluci Vlade RH o popisu pravnih osoba od posebnog državnog interesa.

Godišnje financijske izvještaje čine: [13]

- izvještaj o financijskom položaju (bilanca),
- račun dobiti i gubitka,
- izvještaj o ostaloj sveobuhvatnoj dobiti,
- izvještaj o novčanim tokovima,
- izvještaj o promjenama kapitala,
- bilješke uz financijske izvještaje.

Financijski izvještaji velikog broja društva, posebno javnih, dostupni su javnosti. Podaci navedeni u financijskim izvještajima zanimljivi su za vlasnike društva, potencijalne investitore koji razmatraju određeno društvo s namjerom tj. mogućnosti kupnje istoga. Osim navedenih strana revidirani financijski izvještaji zanimljivi su i dobavljačima, koji razmatraju suradnju sa promatranim društvom.

Okvir financijskog izvještavanja u Republici Hrvatskoj propisan je Zakonom o računovodstvu, a sastoji se od :[14]

1) Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja (MSFI),
2) Hrvatskih standarda financijskog izvještavanja (HSFI).

Naime, prema Zakonu o računovodstvu poduzetnik je dužan sastaviti i prezentirati godišnje financijske izvještaje primjenom Hrvatskih standarda financijskog izvještavanja (HSFI). Za razliku od ostalih, veliki poduzetnici i poduzetnici čije dionice ili dužnički vrijednosni papiri su uvršteni ili se obavlja priprema za njihovo uvrštavanje za organizirano tržište vrijednosnih papira dužni su sastavljati i prezentirati godišnje financijske izvještaje primjenom MSFI-jeva. Hrvatski standardi financijskog izvještavanja su računovodstvena načela i pravila priznavanja, mjerenja i klasifikacije poslovnih događaja te sastavljanja i prezentiranja financijskih izvještaja koje donosi Odbor za standarde financijskog izvještavanja u skladu sa

[13] Narodne novine, (2017): Zakon o računovodstvu, op.cit.čl. 19.
[14] Narodne novine, (2017): Zakon o računovodstvu, op.cit.čl. 16.

Zakonom. U Hrvatskim standardima financijskog izvještavanja naznačene su glavne sastavnice na kojima počiva sastavljanje i prezentiranje financijskih izvještaja.

Uz Hrvatske standarde financijskog izvještavanja, bitno je naglasiti i značaj Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja. Međunarodni standardi financijskog izvještavanja (MSFI) su standardi i tumačenja koje je usvojio Odbor za međunarodne računovodstvene standarde (IASB). Oni obuhvaćaju:[15]

- međunarodne standarde financijskog izvještavanja,
- međunarodne računovodstvene standarde,
- tumačenja Odbora za tumačenje međunarodnog financijskog izvještavanja (IFRIC) i bivšeg Stalnog odbora za tumačenje.

Osim gore navedenog, treba istaknuti da je novi Zakon donio određene promjene u kriterijima za razvrstavanje poduzetnika te da je kod nekih poduzetnika moguća promjena njihove veličine, a samim tim i njihova obveza revizije.

Podjela poduzetnika prema novom Zakonu o računovodstvu je na mikro, male, srednje i velike poduzetnike.[16] Naime, ta podjela se određuje prema pokazateljima utvrđenim na zadnji dan poslovne godine koja prethodi poslovnoj godini za koju se sastavljaju financijski izvještaji. Pokazatelji na temelju kojih se razvrstavaju poduzetnici su:

- iznos ukupne aktive,
- iznos prihoda,
- prosječan broj radnika tijekom poslovne godine.

Mikro poduzetnici su oni koji ne prelaze granice sljedećih pokazatelja u dva od tri uvjeta:

- ukupna aktiva 2.600.000,00 kn,
- prihod 5.200.000,00 kn,
- prosječan broj radnika tijekom poslovne godine-10 radnika.

[15] Narodne novine (2009): Odbor za standarde financijskog izvještavanja , Zagreb, str 16, dostupno na http://www.osfi.hr/Uploads/1/2/21/46/100/Odluka.pdf (17. lipnja 2017.)
[16] Narodne novine, (2017): Zakon o računovodstvu, op.cit.čl. 6.

Mali poduzetnici su oni koji ne spadaju u grupu mikro poduzetnika, a za njih je bitno da ne pređu dva od tri sljedeća granična pokazatelja:

- ukupna aktiva 30.000.000,00 kn,
- prihod 60.000.000.00 kn,
- prosječan broj radnika tijekom poslovne godine-50 radnika.

Srednja grupa poduzetnika je ona koja ne spada u grupu mikro poduzetnika i malih poduzetnika, a za njih je bitno da ne pređu dva od tri sljedeća granična pokazatelja:

- ukupna aktiva 150.000.000,00 kn,
- prihod 3000.000.000.00 kn,
- prosječan broj radnika tijekom poslovne godine-250 radnika.

I posljednja je grupa velikih poduzetnika za koju je karakteristično da prelaze gore navedene granične pokazatelje.

3. PROCES REVIZIJE FINANCIJSKIH IZVJEŠTAJA I REVIZORSKO IZVJEŠĆE

Proces obavljanja revizije temeljnih financijskih izvještaja iznimno je složen proces, pa se njegovom realiziranju ne može pristupiti rutinski i površno. Odrednice revizijskih standarda pružaju samo neki pravac u kojem se treba ići, ali ne i gotova rješenja za konkretnu provedbu revizije. U nastavku rada će se ukratko objasniti proces revizije, tj. njegove najvažnije faze, a najveći značaj će se dati analizi revizijskog izvješća, vrstama mišljenja i ključnim revizijskim pitanjima kao značajnoj komponenti novog revizijskog izvještavanja.

3.1. Proces revizije temeljnih financijskih izvještaja

Postupak, odnosno proces revizije temeljnih financijskih izvještaja dijeli se u nekoliko osnovnih faza, a prema Arensu i Loebbecku postoje četiri faze i to:[17]

- planiranje revizije i određivanje revizijskog postupka,
- provjera internih revizijskih kontrola,
- provjera podataka iskazanih u temeljnim financijskim izvještajima,
- kompletiranje revizije i izrada izvještaja.

Temeljne faze procesa revizije financijskih izvještaja prema B. Tušeku su:[18]

- preliminarne aktivnosti i preuzimanje obveze obavljanja revizije,
- upoznavanje poslovanja klijenata, preliminarni analitički postupci i planiranje revizije,
- koncept značajnosti i procjena rizika revizije,
- utvrđivanje preliminarne strategije revizije,
- upoznavanje i ocjena sustava internih kontrola klijenta,
- provedba dokaznih postupaka,

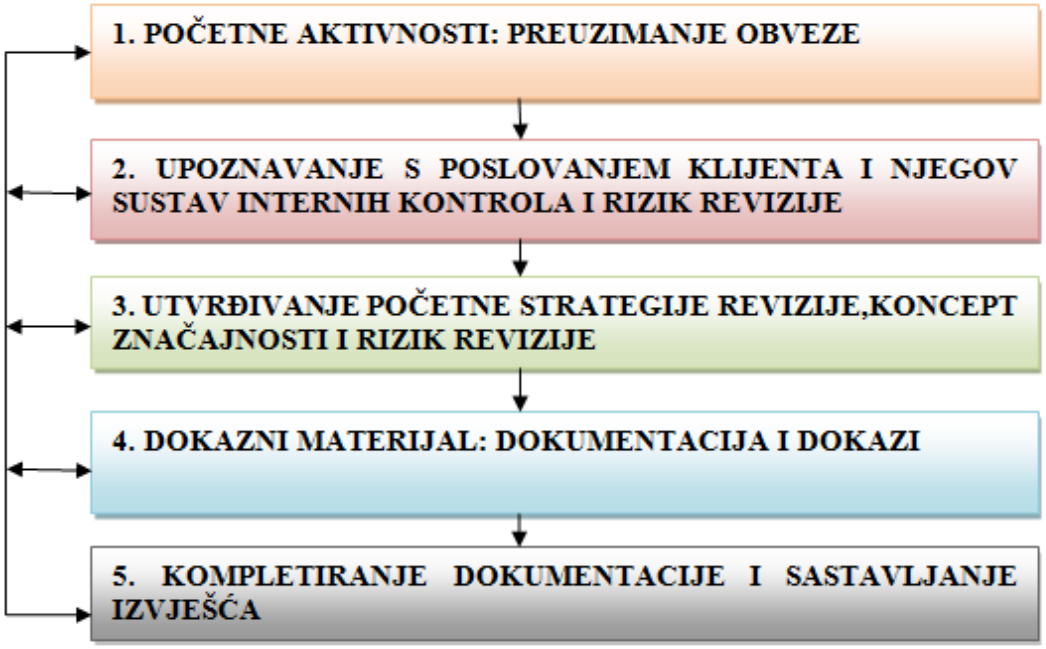
[17] A.A.Arens, J.K. Loebbecke (1997): Auditing - An Integrated Approach, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey., str.157-160.
[18] Tušek, B. (2001): Revizija, TEB, Zagreb, str.103.

- kompletiranje revizije i sastavljanje revizorova izvješća

Filip Brekalo proces revizije temeljnih financijskih izvještaja dijeli u sljedećih pet faza:[19]

- planiranje revizije,
- prethodni postupci revizije,
- ispitivanje podataka u fazi izrade temeljnih financijskih izvještaja,
- završna revizija (odnosi se na ispitivanje podataka iskazanih u temeljnim financijskim izvještajima,
- kompletiranje revizije i izrada izvještaja.

Dakle, prema navedenim fazama navedenih autora možemo odvojiti neke osnovne faze kroz koje se prolazi u procesu provedbe revizije financijskih izvještaja, a one su prikazane na Slici 2.

Slika 2: Faze tehnologije provedbe revizije financijskih izvještaja
Izvor: Brekalo i dr.(1995): Revizija, priručnik za obavljanje ispita za zvanje ovlaštenog revizora, HUR, Zagreb, str. 36

Prije pristupanja bilo kojoj od navedenih faza neophodno je ukazati povezanost sa ostalim fazama. Naime, sve gore navedene faze međusobno su povezane i isprepletene. Sadržaj svake prethodne faze uvjetuje način obavljanja i rezultat prethodne. Pored navedenog, treba spomenuti da se određeni dijelovi protežu kroz cjelokupni proces, pa se tako planiranje koje je

[19] Tušek, B. (2001): op.cit. str.104.

u prvoj fazi u ovom slučaju, kontinuirano proteže kroz sve faze, a ne samo na početku njegove provedbe, značajnost i rizik revizije su također prisutni u svim fazama.

3.1.1. Planiranje revizije

Planiranje revizije nezaobilazna je faza u procesu analize revizijskih izvještaja. Kako bi se izbjegli mogući konflikti između revizora i klijenta, potrebno se temeljito pripremiti i isplanirati kako bi se sve korektno obavilo. Prije samog planiranje potrebno je obaviti i neke preliminarne aktivnosti, a to su: [20]

- prihvaćanje novog i zadržavanje postojećeg klijenta,
- priprema pisma o preuzimanju obveze revizije,
- razmatranje i procjena rada internog revizora,
- određivanje revizorskog osoblja i potrebnih suradnika.

Kada su uspostavljeni poslovni odnosi između revizijske tvrtke i klijenta nužno je da ovlašteni revizor započne s planiranjem revizije. Kako bi planiranje bilo djelotvorno i uspješno potrebno je poznavati poslovanje klijenta. Pored navedenog, potrebno je ocijeniti razine revizijskog rizika, te odrediti vrstu vremenskog rasporeda i raspon revizije koji će se obavljati.

U razvijanju plana revizije, revizor treba obratiti pozornost na obveze i odgovornosti koje je preuzeo, računovodstvene politike, učinak novih računovodstvenih pravila, raspoznavanje značajnih područja revizije i sl.

Revizor treba dokumentirati opći plan, te sastaviti pisani program revizije u kojem se nalazi postupci potrebni za ostvarivanje plana revizije. Planiranje revizije uključuje razvijanje opće revizijske strategije i pripremu općeg revizijskog plana.

Opći plan uključuje sljedeće korake:[21]

- izabrati potrebne revizore,
- utvrditi neovisnost,
- prikupiti znanje o komitentovim poslu i djelatnosti,

[20] Tušek, B., Žager, L., Sever Mališ S.(2012):op.cit.str. 200.
[21] W.F. Messier Jr (1997): Revizija, Faber & ZgombićPlus i Hrvatsko udruženje revizora, Zagreb, str. 153.

- procijeniti podobnost revizije,
- utvrditi značajnosti i revizijski rizik i procijeniti inherentni rizik,
- utvrditi preliminarnu razinu rizika i kontrole,
- procijeniti vjerojatnost pogrešaka,
- utvrditi povezane stranke.

Neki od navedenih koraka provode se istovremeno, te tako npr. prilikom izbora revizora odgovarajuće stručnosti, treba se pratiti i potreba odnosno raspoloživost kadrova i obujam složenosti posla. Isto tako, treba voditi računa da revizor ako je direktno ili indirektno povezan s komitentom, ne bi smio obavljati reviziju.

Prijevarnim financijskim izvještavanjem koristi se kako bi se namjernim pogrešnim prikazivanjem,te značajnim propustima u financijskim izvještajima obmanuo korisnik izvještaja. Nedostatak odgovarajuće dokumentacije, nepravilnosti sa kojima su upoznate komitentovi zaposlenici ali nisu otkrivene revizoru, te neusklađena razlika između kontrolnog računa i evidencija u pomoćnoj knjizi, samo su od nekih okolnosti koji ukazuju na povećani rizik pogreške ili nepravilnosti.

Učestalost prijevarnog izvještavanja sve je veća, te revizor tijekom revizije mora iskazivati skepticizam. Skepticizam se odnosi na kritički pogled na revizijski dokaz, a naročito kad se razmatra i procjenjuje rizik prijevare, a on bi trebao pružiti razumno uvjerenje da izvještaji ne sadrže značajne pogreške nastale uslijed prijevare. On ovisi o individualnim karakteristikama revizora, ali na njega utječu i profesionalno znanje, edukacija i iskustvo.

Revizor nije odgovoran za sprječavanje i otkrivanje prijevare, ali se od njega očekuje da sa stavom skepticizma provede postupke prepoznavanja i procjene rizika prijevare, te da reagira na procijenjeni rizik i izrazi svoje mišljenje o financijskim izvještajima. Odgovornost za sprječavanje i otkrivanje prijevare ima menadžment, koji mora uspostaviti program upravljanja rizicima prijevare.

3.1.2. Početne aktivnosti i preuzimanje obveze revizije

Prvi korak u procesu revizije financijskih izvještaja je prihvaćanje novog ili zadržavanje postojećeg klijenta temeljem pisma o preuzimanju obveza revizija. Prilikom izbora klijenta

revizor će obratiti pozornost na poslovni ugled društva i njegovog menadžmenta (tradiciju, iskustvo, poslovne uspjehe i sl.), dosadašnje reference, transakcije društva, naznake da društvo možda ima financijske poteškoće i sl.

Pismom o preuzimanju obveza, revizorska tvrtka potvrđuje svoje imenovanje i cilj, te opseg odgovornosti prema klijentu i oblik izvješća. Kod prve godine izbora revizora, poželjno je da on pošalje klijentu pismo preuzimanja obveza, kako bi ga klijent pregledao i kako bi se izbjegli mogući nesporazumi. Primjer pisma o preuzimanju obveze prikazan je na Slici 3.

Pismo koje slijedi služi kao uputa u svezi s razmatranjima u ovom Standardu, a razlikovat će se prema pojedinačnim zahtjevima i okolnosti.
Upravnom odboru ili odgovarajućem predstavniku višega menadžmenta:
Zahtijevali ste da obavimo reviziju bilance _____ na _____ i pripadajućeg izvještaja o dobiti i novčanih tijekova u godini koja tada završava. Drago nam je da ovim pismom možemo potvrditi naše prihvaćanje i naše razumijevanje preuzetog angažmana. Reviziju ćemo obaviti s ciljem izražavanja mišljenja o financijskim izvještajima.
Reviziju ćemo obaviti u skladu s Međunarodnim revizijskim standardom (ili se pozvati na odgovarajuće nacionalne standarde, ili praksu). Ti standardi zahtijevaju da planiramo i obavimo reviziju kako bismo stekli razumno uvjerenje da u financijskim izvještajima nema značajnih pogrešnih prikazivanja. Revizija uključuje ispitivanja dokaza, na bazi testova, koji potkrjepljuju iznose i objave iz financijskih izvještaja. Revizija također uključuje procjenjivanje računovodstvena načela i značajnih procjena koje je proveo menadžment kao i ocjenjivanje sveukupnog predočavanja financijskih izvještaja.
Zbog vrste testiranja i drugih ograničenja svojstvenih reviziji, zajedno s ograničenjima svojstvenim svakom računovodstvenom sustavu i sustavu interne kontrole, postoji neizbježan rizik da čak neka značajna pogrešna prikazivanja ostanu neotkrivena.
Osim našeg izvješća o financijskim izvještajima, očekujemo da ćemo Vam dostaviti odvojeno pismo o uočenim bitnim slabostima računovodstvenoga sustava i sustava internih kontrola.
Dopustite da Vas podsjetimo na odgovornost Vašeg menadžmenta za sastavljanje i odgovarajuće objavljivanje financijskih izvještaja. To uključuje vođenje odgovarajućih računovodstvenih evidencija i internih kontrola, izbor i primjenu računovodstvenih politika te zaštitu imovine kompanije. U sklopu revizije zahtijevat ćemo od menadžmenta pisane potvrde o izjavama danim u svezi s obavljanjem revizije.
Sa zadovoljstvom iščekujemo punu suradnju s Vašim osobljem i vjerujemo da će nam dati na korištenje sve evidencije, dokumentaciju i ostale informacije prijeko potrebne tijekom revizije. Naknade za koje ćemo Vam ispostaviti račune tijekom rada, temelje se na utrošku vremena koje će pojedincima trebati prilikom izvršavanja obveza, uvećano za uobičajene rashode. Pojedinačna cijena radnog sata razlikuje se prema stupnju odgovornosti i potrebnom iskustvu i vještini.
Ovo pismo vrijedi i za iduće godine, osim ako ne bi bilo opozvano, dopunjeno, ili zamijenjeno drugim.
Molimo Vas da nam vratite potpisan primjerak ovog pisma, što će značiti Vaš pristanak na uvjete revizije financijskih izvještaja.
XYZ & Co.
Primljeno na znanje
Tvrtka ABC
(Potpis)

_____
Ime i funkcija
Datum

Slika 3: Primjer pisma o preuzimanju obveze revizije
Izvor: http://www.propisi.hr/print.php?id=5656 (29. svibnja 2017.)

U slučaju da se revizija obavlja tijekom dužeg razdoblja, odnosno više godina, to pismo nije potrebno pisati svake godine, osim ako se nisu dogodile značajne promjene. Neka od značajnih promjena može biti promjena menadžmenta i tada je potrebno sastaviti novo pismo o preuzimanju obveze, koje kao i svako treba imati za cilj ima uspostavljanje dobrih poslovnih odnosa između revizora i menadžmenta klijenta

3.1.3. Upoznavanje poslovanja klijenta, sustav internih kontrola

Kako bi se revizija financijskih izvještaja što učinkovitije obavila potrebno je imati planski pristup svim predstojećim aktivnostima. Naime, propusti revizora pri izražavanju mišljenja su posljedica zanemarivanja temeljitog planiranja svih aktivnosti prije njihova izvođenja.

Poznavanje poslovanja poduzeća je značajno u svim fazama revizije, te vrlo je bitno na koji način revizor stječe ta znanja i kako se njima koristi. Pa tako, revizor prije prihvaćanja obveze revizije stječe temeljna znanja o djelatnosti i vlasništvu, te samom poslovanju subjekta prema kojemu će razmotriti hoće li imati mogućnosti da primjerno upozna poduzeće kako bi mogao obaviti reviziju. Za upoznavanje i razumijevanje poslovanja klijenta potrebno je imati odgovor na najmanje tri relevantna i međusobno povezana pitanja, i to:[22]

1. Koja je svrha stjecanja znanja o poslovanju klijenta u procesu revizije financijskih izvještaja?
2. Koje su vrste znanja o poslovanju klijenta potrebne revizoru?
3. Koji su izvori informacija na raspolaganju revizoru u stjecanju tih znanja i, koji su najčešći načini prikupljanja informacija o poslovanju klijenta?

Prihvaćanjem obveze revizije revizor ce dobiti detaljnije informacije o promatranom poduzeću, koje će se tijekom revizije ažurirati kako bi se na kraju revizije raspolagalo sa što više informacija. Informacije koje će revizor dobiti mogu se svrstati u nekoliko skupina: [23]

- okruženje i ustrojstvena struktura poduzeća,
- eksterni uvjeti,
- ključna obilježja poslovanja,
- svrha i cilj menadžmenta.

[22] Tušek, B., Žager, L., Sever Mališ S.(2012):op.cit. str 207.
[23] Vitezić, N.(1996): Značenje poznavanja poslovanja u revizijskom postupku, 10/1996, Računovodstvo, revizija i financije, Zagreb, str. 52.

Kako bi se bolje upoznao sa poslovanjem poduzeća potrebna je analiza općih ekonomskih čimbenika, djelatnosti i poslovanja poduzeća. Na temelju promatranog revizor testira postojeći sustav interne kontrole, koji za cilj ima prikupljanje osnova za izražavanje što stručnijeg mišljenja.

Sustav interne kontrole nije jednak za sva poduzeća, nego zavisi čimbenicima kao što su veličina poduzeća, djelatnost, tehnička opremljenost i sposobnost radnika. Pa tako, ako je sustav interne kontrole točniji, stupanj revizijskog rizika je manji. Ukoliko revizijska tvrtka ne obavlja prvi put reviziju kod klijenta, te je sustav interne kontrole poboljšan moguće je smanjiti razinu i opseg provjere.

Internom kontrolom nastoje se identificirati potencijalne pogreške i njihov utjecaj na financijske izvještaje. Naime, s obzirom kako nije moguće provjeriti sve transakcije pogotovo ako je riječ o većem poduzeću, revizor treba sam procijeniti koliko se može pouzdati u sustav internih kontrola. Ako su on ima mišljenje da su promatrane kontrole dovoljno čvrste, rizik u pogledu pouzdanosti financijskih izvještaja je manji.

Isto tako, ukoliko revizor procjeni da je sustav interne kontrole nedjelotvoran jedan od mogućih razloga je stupanj nepouzdanosti financijskih izvještaja, koji ne predstavlja dovoljno čvrstu podlogu za revizijsko mišljenje. U navedenom slučaju revizor ne daje mišljenje ili se ograđuje uz objašnjenje da nema osnova za bilo kakvo mišljenje. Kao rješenje za labavu kontrolu revizor se koristi proširenjem testiranja, a pri tome vodi računa što će sve obuhvatiti sa tim testiranjem i koliko mu je potrebno vremena. Iz svega ovoga može se zaključiti da se revizor može a i ne mora osloniti na klijentov sustav internih kontrola.

3.1.4. Rizik revizije

Rizik revizije odnosi se na to da revizor može dati neodgovarajuće mišljenje o financijskim informacijama koje su pogrešno iskazane. Tako primjerice, može dati pozitivno mišljenje o financijskim izvještajima, a da pritom nije znao da su podaci navedeni u njima značajno pogrešno iskazani. Rizik revizije može se promatrati sa aspekta poslovnog rizika i rizika revizije. Poslovni rizik se odnosi na moguću štetu koja može nastati za revizijsku tvrtku, neovisno za kvalitetu usluge koju su pružili klijentu. Za razliku od poslovnog rizika, revizijski rizik podrazumijeva mogućnost nastanka štete ili gubitka isključivo u svezi s obavljanjem

revizije financijskih izvještaja. Revizijski rizik može biti na općoj razini, razini financijskog izvještavanja i na razini stanja računa i vrsti transakcije.
Sastavni dijelovi rizika revizije koji se temelji na uzorku su:

- inherentni rizik,
- kontrolni rizik,
- detekcijski rizik.

Inherentni rizik se odnosi na rizik nastajanja značajnih pogreška, uz pretpostavku da nije postojala odgovarajuća kontrola. Prilikom procjene navedenog rizika revizor procjenjuje rizik na razini financijskih izvještaja, te na njega ne može utjecati. U slučaju da je priroda poslovanja klijenta složenija očekivano je da će se koristiti složenije metode obrade, te se sa tim povećava inherentni rizik.

Kontrolni rizik je rizik da provedbom internih kontrola subjekta neće biti spriječeno, ili otkriveno pogrešno prikazivanje neke tvrdnje. Revizor ne može značajno utjecati ni na ovu vrstu rizika, ali mora krenuti od pretpostavke da sustav interne kontrole, bez obzira kako je organiziran neće otkriti sve pogreške.

Treći sastavni dio rizika revizije temeljen na uzorku je detekcijski rizik, odnosno rizik neotkrivanja, a odnosi se na rizik da postupci koje je obavio revizor neće biti dovoljni za otkrivanje značajnih pogrešaka. Naime, za razliku od prethodna dva rizika na detekcijski rizik revizor može znatno utjecati. To ponajprije ovisi o vrsti dokazni testova, odnosno načina provjere koje će koristiti. Isto tako, revizor rizik neotkrivanja ne može izbjeći u potpunosti, jer uvijek postoji mogućnost korištenja neprimjerenog revizijskog postupka.

3.1.5. Revizijska dokumentacija i dokazi

Kako bi revizor mogao dati svoje mišljenje o realnosti i objektivnosti financijskih izvještaja potrebno je da prikupi dovoljno dokumentacije na temelju koje će donositi zaključke. Radna dokumentacija odnosi se na sve prikupljene dokumente, informacije i podatke o određenom klijentu bez obzira na koji je način prikupljena.

Radna dokumentacija najčešće obuhvaća :[24]

- dokumente i druge prikupljene informacije i podatke od klijenta,
- prikupljene podatke, informacije i dokumente prikupljene od trećih osoba ili putem sredstava javnog informiranja,
- standardizirane upitnike, obrasce i tabele i slično koji su sadržani u programu revizije,
- radne papire ili zapise na bilo kojim medijima koje revizor priprema u tijeku revizije.

Radna dokumentacija treba sadržavati plan revizora, vrstu, vremenski okvir i opseg primijenjenih revizijskih postupaka, revizijske dokaze kao i zaključke koji su zasnovani na dobivenim dokazima.[25]Pomoću dokumentacije revizor koordinira rad na reviziji, kontrolira i nadgleda rad asistenta i ostalih članova revizorskog tima od strane ovlaštenog revizora. Kao glavna svrha dokumentacije je to što na temelju nje revizor daje svoje mišljenje i prilaže je kao dokaz.

Dakle, revizijski dokaz odnosi se na informaciju koju je revizor prikupio i na osnovu koje će dati revizorsko mišljenje, a obuhvaća izvorne dokumente , računovodstvena knjiženja koja su temelj financijskih izvještaja i informacija iz drugih izvora. Testovi kontrole provode se u svrhu prikupljanja revizijskog dokaza o prikladnosti učinkovitog funkcioniranja računovodstvenog sustava i sustava internih kontrola.

3.1.6. Završno kompletiranje revizije i sastavljanje izvješća

Revizijski izvještaj je glavni output revizije. Pa tako, na temelju prikupljene dokumentacije, naravno potkrepljenje dokazima revizor daje svoje mišljenje.

Revizorsko izvješće mora sadržavati sljedeće dijelove:[26]

1. Naslov i naslovnik
2. Izvješće o reviziji financijskih izvještaja, koje se sastoji od sljedećih odjeljaka:
   - Mišljenje,
   - Osnova za mišljenje,
   - Odgovornosti menadžmenta za financijske izvještaje,

[24] Brekalo, F.(2007): Revizija financijskih izvještaja , Zgombić i Partneri- nakladništvo i informatika d.o.o., Zagreb,str. 24.
[25] Vujević, I.(2003): Revizija, op.cit.str 113.
[26] Pretnar Abičić, S.(2017): Modifikacija mišljenja u izvješću neovisnog revizora: Specifičnosti oblika i sadržaja revizorova izvješća u uvjetima modifikacije mišljenja, Računovodstvo, revizija i financije, str. 158.

- Revizorove odgovornosti za reviziju financijskih izvještaje,

3. Potpis revizora, adresa revizora i datum revizorova izvješća.

Revizorovo izvješće mora imati naslov u kojem je jasno navedeno da je riječ o izvješću neovisnog revizora, čime se razlikuje od izvješća koja su izdali drugi. Naslovnik kao jedan od temeljnih dijelova revizorskog izvješća uređen je propisom. Revizorsko izvješće o financijskim izvještajima najčešće se naslovljava onima za koje je izvješće pripremljeno, vrlo često su to dioničari ili oni čiji se izvještaji revidiraju. U početnom ili uvodnom odjeljku uz ime poduzeća, datum te razdoblje na koje se odnosi izvješće treba biti navedeno koji su financijski izvještaji revidirani.

U revizorskom izvještaju treba biti istaknuta odgovornost uprave i odgovornost menadžmenta. Odnosno, da je revizor odgovoran za mišljenje o financijskim izvještajima koje daje na temelju obavljene revizije, a za same financijske izvještaje odgovoran je menadžment.

Jedan od važnijih dijelova revizorskog izvještaja je dio gdje revizor kao neovisna stručna osoba na temelju obavljene revizije poduzeća daje svoje mišljenje te ističe ključna pitanja revizije, a o tome će se nešto više pisati u nastavku.

Na revizorskom izvješću potrebno je navesti datum završetka revizije, koji ne smije biti raniji od datuma do kog je revizor prikupio potrebnu dokumentaciju za izražavanje mišljenja, i još važnije da ne smije biti prije datuma kad je menadžment tj. Uprava društva potpisala i tako odobrila financijske izvještaje. Krajnji datum označava konačan završetak cjelokupne revizije,te podrazumijeva da je revizor razmotrio učinke događaja i nakon datuma bilance. U izvještaju treba biti naznačena adresa revizora, bilo da je riječ o samostalnom revizoru ili revizorskom društvu.

Za kraj, revizorski izvještaj treba biti potpisan od strane revizorske tvrtke u ime revizora ili u ime revizora i tvrtke ukoliko je to potrebno. Obično se potpisuje u ime tvrtke jer se za obavljenu reviziju podrazumijeva i njezina odgovornost.

Naime, prema izmijenjenom standardu MRevS-u 700 pored navedenih dijelova revizorskog izvješća ovisno o okolnostima i vrsti modifikacije, revizor može uključiti i sljedeće odjeljke:[27]

- Značajna neizvjesnost u vezi s neograničenošću vremena poslovanja (MRevS 570)- vremenska neograničenost poslovanja,
- Ključna revizijska pitanja (MRevS 701) - priopćavanje ključnih revizijskih pitanja u izvješću neovisnog revizora.

Financijski izvještaji se pripremaju pod pretpostavkom da će subjekt nastaviti neograničeno poslovati u doglednoj budućnosti. Međutim, u određenim okolnostima može postojati značajna neizvjesnost u vezi s događajima i okolnostima koja može dovesti u značajnu sumnju u nastavak vremenske neograničenosti poslovanja. U tom slučaju, u skladu s izmijenjenim MRevS-u 570, pitanje vremenske neograničenosti poslovanja potrebno je iskazati u zasebnom odjeljku pod nazivom „Značajna neizvjesnost u vezi s neograničenošću vremena poslovanja".

Ključna revizijska pitanja su bitan segment revizorskih izvještaja, standard koji određuje zahtjeve i smjernice za revizorovo isticanje ključnih pitanja revizije je MRSevS 701.[28] Prema navedenom standardu, ključna pitanja revizije moraju biti iznesena od strane revizora u financijskim izvještajima koje on revidira. Naime, obveza isticanja ključnih pitanja revizije vrijedi za financijske izvještaje društava koja kotiraju na burzi, dok za društva koja ne kotiraju na burzi revizor dobrovoljno odlučuje o njihovom isticanju.

Kod utvrđivanja ključnih revizijskih pitanja revizor će u obzir uzeti područja posebne pozornosti revizora u obavljanju revizije. Najveću pozornost revizora najčešće imaju sljedeća područja:

- područja gdje revizor smatra da postoji značajni rizik u skladu s MrevS-om 315,
- područja u kojima je revizor naišao na značajne poteškoće kod revizije, uključujući i teškoće prilikom prikupljanja revizijskih dokaza,
- okolnosti koji utječu na potrebu za promjenom revizorovog planiranog pristupa,

[27] Pretnar Abičić, S.(2016): Formiranje mišljenja i izvješćivanje o financijskim izvještajima - MRevS 700 (izmijenjen): Revizorsko izvješće, Računovodstvo, revizija i financije, str 181.
[28] Pretnar Abičić, S.(2016): op.cit.str.182.

- područja koja su procijenjena od strane Uprave, a pogotovo ona za koja je procijenjena značajna nesigurnost,
- značajne promjene u poslovanju u tekućoj godini koje su imale utjecaj na reviziju.

Kod opisivanju ključnog pitanja revizije treba se objasniti zašto se navedeno smatra ključnim revizijskim pitanjem, kako smo mu pristupili te radi boljeg razumijevanja navesti poveznice na objave na koje se navedeno odnosi. U slučaju da revizor nije imao pitanja koja bi mogao istaknuti kao ključna revizijska pitanja, isto je potrebno da ima odjeljak za to gdje piše da nije bilo ključnih revizijskih pitanja, odnosno pitanja koji su većim dijelom utjecale na revizorsko izvješće.

Isto tako, potrebno je izbjegavati generaliziranje rečenica, kako bi bilo razumljivo za društvo. Kako za cijelo revizorsko izvješće tako i prilikom opisivanja ključnih pitanja revizije, treba paziti da je klijent objavio sve objave prikladno.

3.2. Vrste revizorskog izvješća i mišljenja

Kao što smo već napisali, revizorsko mišljenje je jedan od važnijih dijelova samog izvještaja, pa će se njegova podjela detaljnije objasniti u ovom dijelu. U odnosu na „stari" MRevS 700, nije došlo do promjena u zahtjevima vezanim uz formiranje mišljenja o financijskim izvještajima. Dakle, od revizora se zahtijeva da formira mišljenje o tome jesu li financijski izvještaji sastavljeni, u svim značajnim odrednicama, u skladu s primjenjivim okvirom financijskog izvještavanja. Kako bi mogao formirati mišljenje, revizor mora stvoriti zaključke o tome je li na temelju obavljene revizije stekao razumno uvjerenje da su financijski izvještaji kao cjelina iskazani bez značajnoga pogrešnog prikazivanja uslijed prijevare ili pogreške.

Revizor će izraziti pozitivno mišljenje samo onda kada na temelju prikupljenih revizijskih dokaza zaključi da su financijski izvještaji, u svim značajnim odrednicama, sastavljeni u skladu s primjenjivim okvirom financijskog izvještavanja. Međutim, ako revizor zaključi da financijski izvještaji kao cjelina nisu iskazani bez značajnoga pogrešnog prikazivanja ili nije mogao prikupiti dostatne i primjerene dokaze kako bi stvorio zaključak o tome da su financijski izvještaji kao cjelina bez značajnoga pogrešnog prikazivanja, revizor će izraziti modificirano mišljenje.

Dakle, obično se ističe da postoje dvije vrste revizorskog izvješća:

- standardno pozitivno revizorsko izvješće,
- modificirano revizorsko izvješća.

3.2.1. Standardno pozitivno revizorsko izvješće

Standardno pozitivno revizorsko izvješće označava izvještaje koji pružaju istinit i fer prikaz financijskog položaja i poslovanja poduzeća. Dakle, pozitivno revizorsko mišljenje se izdaje ako revizor utvrdi da su financijski izvještaji, u svim značajnim odrednicama, u skladu s primjenjivim okvirom financijskog izvještavanja. Primjer jednog takvog izvješća prikazan je na Slici 4.

Mišljenje

Prema našem mišljenju, priloženi nekonsolidirani financijski izvještaji fer prezentiraju, u svim značajnim odrednicama, financijski položaj matičnog društva Adris grupa d.d. („Društvo") na dan 31. prosinca 2016. i njegovu financijsku uspješnost te njegove novčane tokove za tada završenu godinu u skladu s Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja koji su usvojeni u Europskoj uniji (MSFI).

Što smo revidirali

Nekonsolidirani financijski izvještaji Društva sadrže sljedeće:

- izvješće o financijskom položaju na dan 31. prosinca 2016.,
- izvješće o sveobuhvatnoj dobiti za godinu tada završenu;
- izvješće o promjenama kapitala za godinu tada završenu;
- izvješće o novčanim tokovima za godinu tada završenu; i
- bilješke uz nekonsolidirane financijske izvještaje, uključujući sažetak značajnih računovodstvenih politika i ostalih objašnjavajućih informacija.

Osnova za mišljenje

Obavili smo našu reviziju u skladu s Međunarodnim revizijskim standardima (MRevS-ima). Naše odgovornosti prema tim standardima su podrobnije opisane u našem izvješću u odjeljku o *Odgovornosti revizora za reviziju nekonsolidiranih financijskih izvještaja*.

Vjerujemo da su revizijski dokazi koje smo dobili dostatni i primjereni te da čine odgovarajuću osnovu za naše mišljenje.

Slika 4: Primjer standardnog pozitivnog mišljenja
Izvor: http://rgfi.fina.hr (16.lipnja 2017.)

3.2.2. Modifikacije izvješća neovisnog revizora

Modificirano izvješće neovisnog revizora je izvješće koje se sastavlja temeljem revizije financijskih izvještaja, a odnosi se na izvješća koja odstupaju od standardnog pozitivnog izvješća. Dakle, ako revizor zaključi da financijski izvještaji kao cjelina nisu iskazani bez značajnoga pogrešnog prikazivanja ili nije mogao prikupiti dostatne i primjerene dokaze kako bi stvorio zaključak o tome da su financijski izvještaji kao cjelina bez značajnoga pogrešnog prikazivanja, revizor će modificirati mišljenje. Navedeno izvješće uređeno je Međunarodnim revizijskim standardom 705 - Modifikacije izvješća neovisnog revizora.[29]

Mišljenje s rezervom

Obavili smo reviziju godišnjih financijskih izvještaja društva HOTELI BRELA d.d. (Društvo), koji obuhvaćaju izvještaj o financijskom položaju na 31. prosinca 2016., izvještaj o dobiti i gubitku i ostaloj sveobuhvatnoj dobiti, izvještaj o promjenama kapitala i izvještaj o novčanom tijeku za tada završenu godinu, bilješke uz financijske izvještaje te sažetak značajnih računovodstvenih politika.

Prema našem mišljenju, osim za učinke pitanja opisanog u našem izvješću neovisnog revizora *u odjeljku s osnovom za mišljenje s rezervom*, priloženi godišnji financijski izvještaji istinito i fer prikazuju financijski položaj Društva na dan 31. prosinca 2016. godine, njegovu financijsku uspješnost i novčane tokove za tada završenu godinu u skladu sa Zakonom o računovodstvu i Međunarodnim standardima financijskog izvještavanja koji se primjenjuju u Europskoj uniji.

Osnova za mišljenje s rezervom

Društvo je tijekom 2004. godine revaloriziralo vrijednost zemljišta bez da je izvršilo revalorizaciju građevinskih objekata smještenih na tom zemljištu, a nakon 2004. godine nije naknadno provođena revalorizacija što predstavlja odstupanje od Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja. Nismo bili u mogućnosti utvrditi fer vrijednost nekretnina te eventualno potrebni iznos ispravka vrijednosti.

Obavili smo našu reviziju u skladu sa Zakonom o računovodstvu, Zakonom o reviziji i Međunarodnim revizijskim standardima. Naše odgovornosti prema tim standardima su podrobnije opisane u našem izvješću neovisnog revizora u *odjeljku o revizorovim odgovornostima za reviziju godišnjih financijskih izvještaja*. Neovisni smo od Društva u skladu s Kodeksom etike za profesionalne računovođe i ispunili smo naše ostale etičke odgovornosti u skladu s tim Kodeksom. Vjerujemo da su revizijski dokazi koje smo dobili

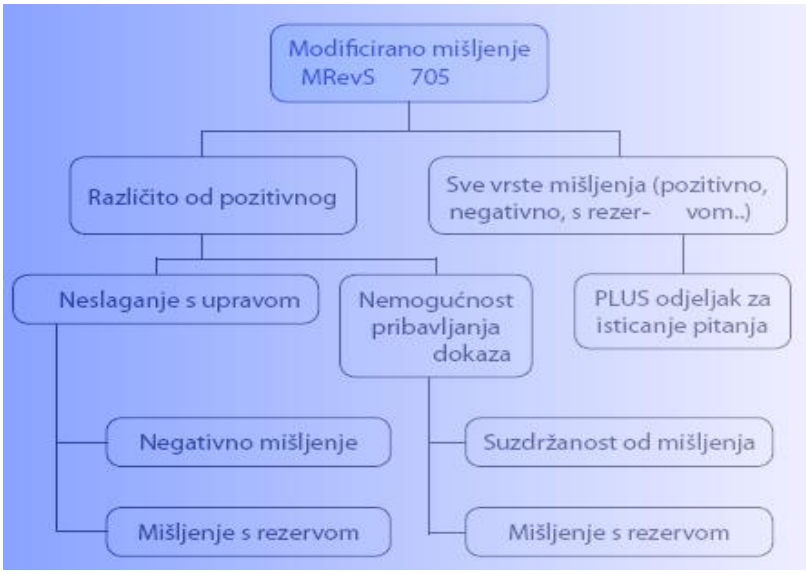
Slika 5: Primjer modificiranog mišljenja
Izvor: http://zse.hr/ (29.lipnja 2017.)

Naime, struktura modificiranog revizorskog izvješća kao što se može primijetiti vrlo je slična standardnom pozitivnom izvješću. Međutim, za modificiranu vrstu izvješća karakterističan je odjeljak u kojem se opisuje zašto je revizor iskazao različito mišljenje od pozitivnog, a to se

[29] Pretnar Abičić, S. (2016): op.cit.str.181.

može primijetiti i na Slici 5. S obzirom na različite vrste modifikacija, odjeljak za mišljenje mora imati odgovarajući podnaslov.

Na temelju svoje prosudbe pitanja koje uzrokuje modifikaciju te o prožetosti učinaka na financijske izvještaje, revizor će odabrati odgovarajuću vrstu modificiranog mišljenja. Uzimajući u obzir navedeno, kada revizor stvara zaključke i donosi odluku o vrsti mišljenja koje će izraziti, najprije će utvrditi jesu li financijski izvještaji značajno pogrešno prikazani ili mogu biti značajno pogrešno prikazani zbog nemogućnosti prikupljanja dostatnih i primjerenih revizijskih dokaza. Na Slici 6. prikazana je podjela modificiranog mišljenja prema standardu MRevS 705.

Slika 6: Vrste modificiranog mišljenja
Izvor: Miletić, Anamarija(2011): Revizorsko izvješće – drugi dio, Računovodstvo, revizija i financije, str. 111.

Revizor će izraziti mišljenje s rezervom u slučaju:[30]

- kada revizor nakon što je pribavio primjerene revizijske dokaze, zaključi da su pogrešna prikazivanja, pojedinačno ili u ukupnosti, značajna ali ne i prožimajuća za financijske izvještaje,
- ili ako revizor ne može pribaviti dovoljan broj primjereni revizijskih dokaza na kojima temeljio mišljenje, ali revizor zaključi da bi mogući učinci neotkrivenih

[30] Tušek, B., Žager, L., Sever Mališ S.(2012): op.cit.str. 294.

pogrešnih prikazivanja na financijske izvještaje, ako ima, bili značajni ali ne i prožimajući.

Negativno mišljenje kao vrstu modificiranog mišljenja, revizor će izraziti kada nakon što je pribavio dostatne i primjerene revizijske dokaze, zaključi da su prikazivanja pogrešna, pojedinačno ili u ukupnosti,i značajna i prožimajući za financijske izvještaje.

Kada nije bilo moguće prikupiti dostatne i primjerene revizijske dokaze, a mogući učinak neotkrivenih pogrešnih prikaza, ako bi ih bilo, je značajan i prožimajući, revizor će se suzdržati od izražavanja mišljenja. U navedenom slučaju, , u revizorovo izvješće neće biti uključen odjeljak za ključna revizijska pitanja (MRevS 701) i odjeljak za ostale informacije (MRevS 720), osim ako navođenje takvih informacija nije zahtijevano zakonom ili regulativom.

Ako je izraženo negativno ili suzdržano mišljenje o financijskim izvještajima, revizor će u odjeljku s osnovom za mišljenje opisati razloge i učinke na financijske izvještaje za bilo koje ostalo pitanje za koje revizor smatra da bi zahtijevalo modifikaciju, s obzirom na to da takva pitanja također mogu biti relevantna za korisnike financijskih izvještaja.[31]

Dakle, za svaki oblik revizorskog mišljenja karakteristične su ključne riječi koje se koriste prilikom izražavanja pojedinog mišljenja. U revizijskom postupku značajnost je jedno od osnovnih načela revizije i jedan je od glavnih utjecaja na revizorovo mišljenje. Naime, značajnost se odnosi na veličinu pogrešnog iskazivanja informacija u financijskim izvještajima. Prema tome, oblik mišljenja koji će revizor izraziti ovisi o značajnosti pogreške.

Informacija se smatra značajnom ukoliko njen izostanak ili pogrešan prikaz utječu na donošenje odluke korisnika informacija. Ako je pogreška relativno beznačajna, odnosno ako se ne očekuje nikakav materijalni učinak u budućem razdoblju, revizor će donijeti standardno pozitivno mišljenje.

[31] Pretnar Abičić, S.(2017): Modifikacije mišljenja u izvješću neovisnog revizora: Specifičnosti oblika i sadržaja revizorova izvješća u uvjetima modifikacije mišljenja, Računovodstvo, revizija i financije, str 158.

Pogrešno prikazivanje podataka može biti namjerno ili nenamjerno, točnije može biti rezultat prijevare ili slučajne pogreške. S obzirom na samu definiciju značajnosti mogu se razlikovati tri razine značajnosti:[32]

- iznosi nisu značajni - kada postoji greška u financijskim izvještajima ali se ona ne odražava na odluke korisnika, pa revizor izražava pozitivno mišljenje,
- iznosi su značajni ali ne utječu na cjelinu financijskih izvještaja- greška će utjecati na odluke korisnika ali u cjelini gledano financijski izvještaji su realni i stoga upotrebljivi.Za navedeno revizor će izraziti mišljenje s rezervom,
- iznosi su značajni tako da je upitna istinitost financijskih izvještaja-postoji visoka razina materijalnosti greške koja se odražava na cjelinu financijskih izvještaja, pa bi mogle biti donesene krive odluke. Revizor će se suzdržati od mišljenja u ovoj situaciji.

Navedene vrste značajnosti određuju vrstu mišljenja, s obzirom da je cilj revizije izraziti mišljenje o tome koliko su financijski izvještaji prezentirani bez značajnih pogrešaka i sukladno standardima.

[32] Popović Ž., Vitezić N.,(2000): Revizija i analiza instrumenti uspješnog donošenja poslovnih odluka, udžbenici Sveučilišta u Rijeci, Zagreb. str. 45.

4. ANALIZA REVIZORSKIH IZVJEŠĆA I MIŠLJENJA

U ovom poglavlju objašnjava se uzorak za analizu i prikazuju se rezultati analize. Predmet analize su revizorska izvješća i vrste mišljenja koja su dala revizorska društva za financijske izvještaje odabranih društava u Hrvatskoj.

4.1. Definiranje i izbor uzorka za analizu

Analiza revizorskih izvješća provedena je na populaciji od 141 poduzeća čije su vrijednosnice u 2016. godini bile uvrštene na Uređeno tržište Zagrebačke burze. Analizirala su se njihova revizorska izvješća, a posebna pozornost se usmjerila na mišljenja koje su dala revizorska društva. Od ukupno analiziranih podataka za 141 poduzeće, u konačni uzorak je ušlo 104 poduzeća ili 74% od ukupne populacije jer su za ostala poduzeća nedostajali podatci za analizu u trenutku provedbe istraživanja.

Tablica 1: Izbor uzorka za analizu

Analizirana poduzeća	Broj	%
Ima podataka	104	73,76%
Nema podataka	37	26,24%
Ukupni zbroj	**141**	**100,00%**

Izvor: autor

Dakle, iz Tablice 1. se vidi da je za 73,76 % poduzeća sa Zagrebačke burze objavljeno revizorsko izvješće, dok za preostalih 26,24 % nije objavljeno do dana 27.lipnja 2017. godine kada je prikupljen zadnji uzorak za analizu. Uzorak je zadovoljavajući za svrhe istraživanja ovoga rada.

4.2. Analiza revizorskih izvještaja i vrste mišljenja

Kao bitan dio ove analize su revizorska društva koja su dala svoje mišljenje za promatrana poduzeća, pa će se zato u ovom dijelu pozornost malo više usmjeriti na njih. Na revizorskom tržištu je prisutna koncentracija tržišta, a obilježava je velika tržišna moć manjeg broja društava. Naime, do koncentracije revizorskog tržišta došlo je zbog spajanja između revizorskih društava. Društva iz skupine „Velika četvorka“ su poznata kao revizori velikih svjetskih kompanija, kako javnih tako i privatnih. Toliko su jaka na globalnoj razini da je mala vjerojatnost da bi udruživanje srednjih društava moglo stvoriti ozbiljnijeg konkurenta.

Članice Velike četvorke su:

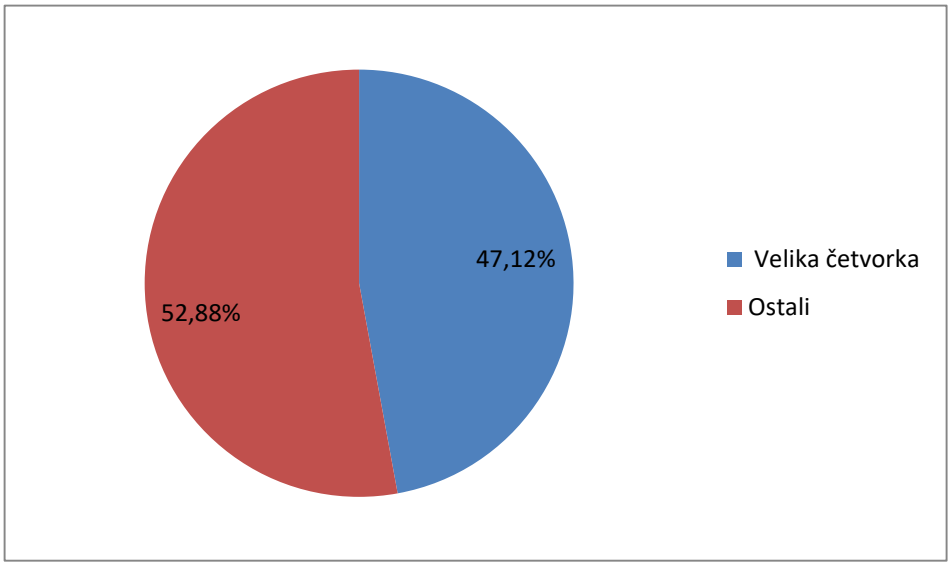
- Deloitte,
- Ernst&Young,
- KPMG,
- PriceWaterhouseCoopers.

Tablica 2: Struktura revizijskih društava s obzirom na broj revidiranih klijenata

Vrsta revizorskog društva	Broj klijenata	Udio (%)
Velika četvorka	49	47,12%
Ostali	55	52,88%
Ukupni zbroj	**104**	**100,00%**

Izvor: autor,prema rezultatima analize

Iz Tablice 2. se vidi da od promatrana 104 poduzeća iz uzorka, 49 ih se odnosi na Veliku četvorku, a 55 na ostala revizorka društva, što znači da Velika četvorka ostvaruju značajan, gotovo ravnomjeran udio na tržištu. Navedeno je prikazano i grafički, Grafikonom 1.

Grafikon 1: Struktura revizorskih društava s obzirom na revidirane klijente
Izvor: autor, prema rezultatima analize

Tablicom 3. prikazana su mišljenja koji su revizor dali s obzirom na revizorsko društvo, s tim da se podjela revizorskih društava odnosi na Veliku četvorku i ostale. Pa tako, za Veliku četvorku od ukupnog danog mišljenja 38,46 % se odnosi na pozitivno, a 8,65 % na modificirano, odnosno mišljenje s rezervom. Kod ostalih revizorskih društava također

prevladava pozitivno mišljenje i to 35,58 %, a na mišljenje s rezervom otpada 17,31 % od ukupnog danog mišljenja.

Tablica 3: Vrste mišljenja s obzirom na vrstu revizorskog društva

Vrsta mišljenja	Velika četvorka	Udio (%)	Ostali	Udio (%)	Ukupni zbroj	Ukupno (%)
pozitivno	40	38,46%	37	35,58%	77	74,04%
rezerva	9	8,65%	18	17,31%	27	25,96%
Ukupni zbroj	**49**	**47,11%**	**55**	**52,89%**	**104**	**100,00%**

Izvor: autor,prema rezultatima analize

Prema svemu navedenom možemo zaključiti da su revizorska društva većim dijelom dala standardno pozitivno mišljenje, i to čak 74,04 % od ukupnog danog mišljenja. Preostalih 25,96% danog mišljenja odnosi se na modificirano mišljenje, odnosno mišljenje s rezervom.

Najčešći razlozi modifikacije mišljenja promatranih poduzeća su, sukladno revizijskim standardima za modifikaciju mišljena, odstupanja o okvira financijskog izvještavanja, tj. računovodstvenih standarda (MSFI) te ograničenje obujma ispitivanja, odnosno nemogućnost prikupljanja dostatnih i primjerenih revizijskih dokaza. U nastavku je navedeno par takvih primjera modifikacije mišljenja za poduzeća iz uzorka.

Primjer 1.

Nenaplativost potraživanja za zajam te neadekvatan ispravak vrijednosti je jedan od češćih razloga zašto revizori daju modificirano mišljenje. Kao primjer jednog takvog Društva možemo navesti Dubrovačko primorje d.o.o., koje je ranijih godina plasiralo financijski zajam društvu Jambo d.o.o. Metković. Današnje stanje toga zajma sastoji se od dugoročnog dijela od 18,3 milijuna kuna i kratkoročnog dijela dospjele glavnice i potraživanja za kamate od 26,6 milijuna kuna, što je ukupno 44,9 milijuna kuna potraživanja na koncu 2016. godine. Prema informacijama o financijskom položaju dužnika kao i očitovanju samog dužnika, zajam je teško naplativ u realnim okolnostima. Stoga je ukupnu svotu zajma u financijskim izvještajima društva Dubrovačko primorje trebalo ispraviti kao rizičnu ili nenaplativu, što čini odstupanje od Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja.

Primjer 2.

Jedan od najčešćih razloga za modifikaciju mišljenja je ograničenje obujma ispitivanja neslaganje s upravom u pogledu primjene računovodstvenih standarda odnosno odstupanje od računovodstvenih standarda. Kao jedan takav primjer može se navesti društvo 3. MAJ Brodogradilište d.d. za koje je iskazano mišljenje s rezervom. Prilikom pregleda podataka vezanih za državne potpore postoji mogućnost da je došlo do odstupanja od MRS-a 20 „Državne potpore". Naime, Društvo iskazuje potraživanja na datum bilance po osnovi državnih potpora 134 milijuna kuna, s tim da su za 2015. godinu iznosila 170 milijuna kuna, te prihodi na osnovi potpora u iznosu od 141 milijun kuna u 2016. godini, te u iznosu od 136 milijuna u 2015.godini. Zbog nedostatka potrebnih informacija revizor se nije mogao uvjeriti u vrijednost iskazanih potraživanja i ispravnost primjene odredbi MRS-a 20, te je zato dao mišljenje s rezervom.

Primjer 3.

Zemljište i nekretnine su važniji dijelovi dugotrajne imovine Društva, pa je i njihovo vrednovanje vrlo važno. Primjer za navedeno je poduzeća Hotel Tučepi d.d. Društvo je tijekom 2004. godine revaloriziralo vrijednost zemljišta bez da je izvršilo revalorizaciju građevinskih objekata smještenih na tom zemljištu, a nakon 2004.godine nije naknadno provođena revalorizacija što predstavlja odstupanje od Međunarodnih standarda financijskog izvještavanja. Revizor za navedeno nije mogao utvrditi fer vrijednost nekretnine te eventualno potrebni iznos ispravka vrijednosti, a to je glavni razlog zašto je dao modificirano mišljenje.

Osim navedenih primjera, zanimljivi su i neki specifični primjeri modifikacije mišljenja revizora koji također dovode do odstupanja od okvira financijskog izvještavanja, poput:

1) Neusklađenosti tekuće s prethodnom godinom (primjer 4),
2) Neriješeni imovinsko-pravni odnosi u poslovnim knjigama (primjer 5),
3) Privremenih i neformalnih izvještaji (primjer 6),

Primjer 4.

Kao još jedan od razloga za modifikaciju mišljenja je neusklađenost s prethodnim godinama. Kao primjer navedenog možemo spomenuti Društvo Adriatic Croatia International club d. d. Naime, do nejasnoća je došlo prilikom procjenjivanja vijeka trajanja pojedinačnih stavki imovine. Premda je za 2016.godinu Društvo uredno definiralo pojedinačne stavke imovine,

odredilo korisni vijek trajanja pojedine stavke iskazalo pripadajući trošak amortizacije, taj isti pristup komponenti nije se primjenjivao u 2015.godini. S obzirom na ne korištenje istih komponenti u prethodnoj godini, a čiji bi ispravci možda utjecali na poslovni rezultat, revizor je dao mišljenje s rezervom.

Primjer 5.

Kao razlog za modificirano mišljenje zbog neriješenih imovinsko-pravnih odnosa možemo navesti Društvo Vodoprivreda Zagreb d.d. Za navedeno Društvo revizor je iskazao mišljenje s rezervom jer nije riješena potrebna dokumentacija vezana uz vlasništvo nad nekretninama, te se nije mogla potvrditi njihovu vrijednost iskazana u bilanci.

Primjer 6.

Privremeni i neformalni izvještaji odnose se na izvještaje za koje možemo reći da nisu potpuni, a možda i skroz netočni. Kao jedan takav primjer možemo navesti Društvo Viadukt d.d. Navedeno Društvo ima više radnih jedinica, a jedna se od njih nalazi u Libiji, pa je zbog ratnih sukoba došlo do obustavljanja poslovnih aktivnosti, te nije moguće sastaviti formalni financijskih izvještaj. U ovom slučaju uključeni su privremeni i neformalni financijski izvještaji, pa je zbog toga revizor dao mišljenje s rezervom.

4.3. Analiza ključnih revizijskih pitanja i vremenske neograničenosti poslovanja

Ključna revizijska pitanja su ona pitanja koja, po revizorovoj profesionalnoj prosudbi, su od najveće važnosti u reviziji financijskih izvještaja tekućeg razdoblja (MRevS 701). Stoga se u ovom radu kao bitan dio analize revizorskih izvješća, analiziraju i ključna pitanja revizije. Osim toga, posebno će se analizirati i pitanje vremenska neograničenost poslovanja koje zahtjeva posebnu objavu u revizijskom izvješću ako je značajna neizvjesnost poslovanja prisutna i koje, samo po sebi, predstavlja ključno revizijsko pitanje.

Isticanja pojma vremenske neograničenosti poslovanja i nije toliko često, koliko je to isticanje ključnih pitanja revizije. Naime, od ukupno 104 analizirana poduzeća pojam vremenske neograničenosti poslovanja istaknut je 21 put, dok su se ključna revizijska pitanja češće isticala, i to čak 146 puta. Prema navedenom, možemo zaključiti da se za jedno poduzeće

veže više ključnih pitanja revizije. Naime, prosječna vrijednost ključnih revizijskih pitanja je 2, što znači da su poduzeća isticala prosječno po 2 ključna pitanja.

Iz Tablice 4. se vidi da što se tiče vremenske neograničenosti poslovanja, Velika četvorka je manje isticala taj pojam i to samo 5 puta, a dok su ostali revizori češće isticali. Pored navedenog, vidi se da je Velika četvorka istakla čak 90 ključnih pitanja, s tim da je važno napomenuti da može biti više ključnih pitanja za jedno revizorsko izvješće. Ostali revizori su također isticali ključna revizijska pitanja, ali u ovom slučaju nešto manje, odnosno 56 ključnih pitanja.

Tablica 4: VNP I KRP s obzirom na revizorsko društvo

Natpisi redaka	Zbroj od VNP	Zbroj od KRP
Velika četvorka	5	90
Ostali	16	56
Ukupni zbroj	**21**	**146**

Izvor: autor,prema rezultatima analize

Iz Tablice 5. se vidi da se prilikom iskazanog modificiranog mišljenja, odnosno mišljenja s rezervom više isticao pojam vremenske neograničenosti poslovanja, i to čak 61,90 % od ukupnog, odnosno 13 puta. Prilikom iskazanog pozitivnog mišljenja također se istaknuo pojam vremenske neograničenosti poslovanja i to 38,10 % od ukupnog, odnosno 8 puta.
Ključna revizijska pitanja kao pitanja koja su najviše utjecala na važnost u reviziji financijskih izvještaja, više su se isticala kod pozitivno iskazanog mišljenja, i to čak 80,82 % od ukupne populacije. Kod modificiranog mišljenja manje su se isticala ključna revizijska pitanja i to samo 28 puta, odnosno 19,18 % od ukupnog.

Tablica 5: VNP i KRP s obzirom na vrstu mišljenja

Mišljenja	Zbroj od VNP	Zbroj od VNP	Zbroj od KRP	Zbroj od KRP
rezerva	61,90%	13	19,18%	28
pozitivno	38,10%	8	80,82%	118
Ukupni zbroj	**100,00%**	**21**	**100,00%**	**146**

Izvor: autor,prema rezultatima analize

Najčešća ključna revizijska pitanja su:

- vrednovanje i umanjenje vrijednosti zajmova odobrenih povezanim i nepovezanim društvima,
- točnost priznavanja i razgraničenja prihoda,
- točnost stanja prihoda od prodaje u zemlji i inozemstvu,
- kapitalizacija neproizvodnih troškova gotovih proizvoda na zalihama,
- rezerviranja i potencijalne obveze,
- umanjenje vrijednosti potraživanja po danim kreditima,
- vrednovanje zemljišta i građevinskih objekata,
- vrednovanje zaliha,
- poslovni odnosi s povezanim društvima,
- priznavanje prihoda,
- dugotrajna imovina namijenjena prodaji,
- umanjenje goodwilla,
- nematerijalna imovina-umanjenje vrijednosti i korisni vijek upotrebe.

Prilikom isticanja svakog ključnog revizorskog pitanja revizori su detaljno objasnili revizijski pristup. Naime, kao najčešća ključna revizijska pitanja možemo izdvojiti vrednovanje zaliha, zemljišta i građevinskih objekata te priznavanje prihoda.

Kao primjer priznavanja prihoda možemo spomenuti Grupu Zagrebačka burza, koja prihode ostvaruje od prodaje naknada za usluge, a isti se u pravilu priznaju u trenutku nastanka transakcije. Međutim, postoji velik broj transakcija koje se obrađuju pomoću IT sustava Grupe. Zbog navedenog, priznavanje prihoda predstavlja ključno pitanje. Kod isticanja ovog ključnog revizijskog pitanja revizorske procedure su obuhvaćale dosta postupaka, kao npr. testiranje odabranih automatiziranih kontrola, ocjena usklađenosti politike priznavanja prihoda, provjera ručnih knjiženja i slično.

Vrednovanje zaliha kao ključno revizijsko pitanje možemo objasniti na primjeru Društva Saponia d.d. Naime, s obzirom na djelatnost kojom se bavi Društvo zalihe su od velike važnosti u cjelokupnom poslovanju. Prema tome, kako bi društvo normalno poslovalo potrebno je pratiti količinu zaliha. U slučaju velikih zaliha povećavaju se troškovi, blokirana

su obrtna sredstva, potrebna su velika skladišta itd. S druge strane, u slučaju premalih zaliha postoji opasnost od prekida proizvodnje, a time i povećanja troškova. S obzirom na navedeno, revizori su zaključili da je točnost obračuna proizvodnje te vrednovanje i postojanje zaliha jedno od ključnih revizijskih pitanja.

Kao što smo već naveli, vremenska neograničenost poslovanja najčešće je istaknuta ako je revizor uočio značajnu neizvjesnost u svezi s tim. Pa tako npr.za Društvo Agromeđimurje d.d. bez uvjetovanja svog mišljenja, revizori su skrenuli pozornost na bilješku 34 u financijskim izvještajima u kojoj se navode činjenice da je Rješenjem Trgovačkog suda u Varaždinu, 07.11.2013. godine, odobreno sklapanje predstečajne nagodbe. Uprava društva u tijeku 2016. godine nije postigla sporazume o reprogramiranju dijela obveza sa kreditnim institucijama. Također, tijekom 2016. godine, te do dana sastavljanja financijskih izvještaja nisu podmirene sve obveze za 2016. godinu proizašle iz sklopljene predstečajne nagodbe. Sve navedene okolnosti ukazuju na postojanje značajne neizvjesnosti koja stvara značajnu sumnju u sposobnost Društva da nastavi s vremenski neograničenim poslovanje.

Vremenska neograničenost poslovanja i ključna revizijska pitanja su ponekad i povezani pojmovi. Kao najbolji primjer povezanosti možemo navesti J&T banku d.d. i Croatia Airlines, hrvatsku zrakoplovnu tvrtku d.d., gdje je revizor kao ključno revizijsko pitanje istaknuo vremensku neograničenost poslovanja zbog povezane neizvjesnosti, a time i visokog stupnja prosudbe potrebne za ocjenu planova Društva za buduće korake i njihov financijski utjecaj. Dakle, revizor smatra da je vremenska neograničenost poslovanja od velike važnosti za financijske izvještaje, što naravno i je ali ne uvijek u obliku ključnog revizijskog pitanja.

5. ZAKLJUČAK

Revizija predstavlja neovisno istraživanje određene aktivnosti, i smatra se vezom između uprave koja priprema i prezentira financijske izvještaje i korisnika informacija sadržanih u tim izvještajima. Proces obavljanja revizije temeljnih financijskih izvještaja iznimno je složen proces, pa se njegovom realiziranju ne može pristupiti rutinski i površno. Odrednice revizijskih standarda pružaju samo neki pravac u kojem se treba ići, ali ne i gotova rješenja za konkretnu provedbu revizije.

Revizorsko izvješće mora sadržavati jasan izraz revizorskog mišljenja o financijskim izvještajima. Mišljenje revizora može biti standardno pozitivno ili modificirano odnosno, mišljenje s rezervom, suzdržano i negativno mišljenje. Kako bi mogao formirati mišljenje, revizor mora stvoriti zaključke o tome je li na temelju obavljene revizije stekao razumno uvjerenje da su financijski izvještaji kao cjelina iskazani bez značajnoga pogrešnog prikazivanja uslijed prijevare ili pogreške. Unatoč tome što su poznati brojni slučajevi u kojima su zainteresirane skupine tužile revizore zbog sumnje u pogrešno iskazivanje mišljenja, u suvremenom svijetu uloga revizije je sve značajnija.

Sukladno novim izmjenama revizijskih standarda, pored odjeljka za mišljenje, bitna stavka u revizorskom izvješću su ključna revizijska pitanja. Naime, ključna revizijska pitanja se odnose na ona pitanja koja su, na temelju profesionalne prosudbe revizora, od najveće važnosti u reviziji financijskih izvještaja tekućeg razdoblja.

Kroz empirijski dio analizirani su revizorski izvještaji, te je provedena analiza na uzorku od 141 poduzeće sa Zagrebačke burze koja su u 2016.godini poslovala u Hrvatskoj. Na temelju provedene analize od dostupnih 104 uzorka za analizu, pokazalo se kako je u većem dijelu izvještaja o obavljenoj reviziji revizor izrazio pozitivno standardno mišljenje. S tim da je važno napomenuti da se u ukupnom uzorku nije pojavljivalo suzdržano i negativno mišljenje, kao vrste modificiranog mišljenja, nego samo mišljenje s rezervom.

S obzirom na revizorska društva koja su dale svoje mišljenje, uspoređivala se Velika četvorka i ostala revizorska društva. Od konačnog uzorka od 104 poduzeća 49 ih se odnosi na Veliku četvorku, a 55 na ostala revizorka društva.

Pored navedenog analiziran je odnos ključnih revizijskih pitanja i vremenske neograničenosti poslovanja, s obzirom na revizorska društva i dana mišljenja. Prilikom isticanja svakog ključnog revizorskog pitanja revizori su detaljno objasnili revizijski pristup. Kao najčešća ključna revizijska pitanja možemo izdvojiti vrednovanje zaliha, zemljišta i građevinskih objekata te priznavanje prihoda. Vremenska neograničenost poslovanja se najviše isticala s obzirom na revizorove sumnje, odnosno, neizvjesnost poslovanja promatranog poduzeća u budućnosti, a najčešće je riječ o nepodmirenim obvezama iz prošlih razdoblja.

LITERATURA

1. A.A.Arens, J.K. Loebbecke (1997): Auditing: An Integrated Approach, Prentice Hall, Upper Saddle River, New Jersey.
2. Brekalo i dr.(1995): Revizija, priručnik za obavljanje ispita za zvanje ovlaštenog revizora, HUR, Zagreb.
3. Brekalo, F.(2007): Revizija financijskih izvještaja , Zgombić i Partneri- nakladništvo i informatika d.o.o., Zagreb.
4. Klaić, B.(1986): Rječnik stranih riječi, Nakladni zavod Matice Hrvatske, Zagreb.
5. Krajačić, D. (2007): Izvješće neovisnog revizora,Krajačić-Karl d.o.o, Zagreb.
6. Miletić, A. (2011): Revizorsko izvješće – prvi dio, Računovodstvo, revizija i financije, 7.2011, str. 95-111.
7. Popović Ž., Vitezić N.(2000): Revizija i analiza instrumenti uspješnog donošenja poslovnih odluka, udžbenici Sveučilišta u Rijeci, Zagreb.
8. Pretnar Abičić, S.(2017): Modifikacija mišljenja u izvješću neovisnog revizora: Specifičnosti oblika i sadržaja revizorova izvješća u uvjetima modifikacije mišljenja, Računovodstvo, revizija i financije, 3.2017, str. 156-163.
9. Pretnar Abičić, S.(2016): Formiranje mišljenja i izvješćivanje o financijskim izvještajima - MRevS 700 (izmijenjen): Revizorsko izvješće, Računovodstvo, revizija i financije, 9.2016, str. 179-186.
10. Sanja Sever Mališ, Boris Tušek, Lajoš Žager (2012): Revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb.
11. Tušek, B., Žager, L. (2007): Revizija, Hrvatska zajednica računovođa i financijskih djelatnika, Zagreb.
12. Tušek, B.(2001): Revizija, TEB, Zagreb.
13. Vitezić, N.(1996): Značenje poznavanja poslovanja u revizijskom postupku, 10/1996, Računovodstvo, revizija i financije, Zagreb,str. 44-52.
14. Vujević, I. (2003): Revizija, Ekonomski fakultet Split, Split.
15. Vujević, I. (2004): Revizija, Ekonomski fakultet Split, Split.

Zakoni:

1. Narodne novine, (2012): Zakon o reviziji, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 146/05, 139/08, 144/12, 78/15.
2. Narodne novine, (2017): Zakon o računovodstvu, Narodne novine d.d. Zagreb, broj 78/15, 134/15, 120/16.

Internet izvori:

1. Iris nova: http://www.iris-nova.hr/revizija.html
2. Poslovni savjetnik: http://www.poslovni-savjetnik.com
3. Odbor za standarde financijskog izvještavanja: http://www.osfi.hr/
4. Propisi: http://www.propisi.hr
5. Revizorska Komora: http://www.revizorska-komora.hr
6. Registar godišnjih financijskih izvještaja: http://rgfi.fina.hr
7. Zagrebačka burza: http://zse.hr/

POPIS SLIKA

Slika 1: Objekt i predmet revizije 8
Slika 2: Faze tehnologije provedbe revizije financijskih izvještaja 15
Slika 3: Primjer pisma o preuzimanju obveze revizije 18
Slika 4: Primjer standardnog pozitivnog mišljenja 26
Slika 5: Primjer modificiranog mišljenja 27
Slika 6: Vrste modificiranog mišljenja 28

POPIS TABLICA

Tablica 1: Izbor uzorka za analizu 31
Tablica 2: Struktura revizijskih društava s obzirom na broj revidiranih klijenata 32
Tablica 3: Vrste mišljenja s obzirom na vrstu revizorskog društva 33
Tablica 4: VNP I KRP s obzirom na revizorsko društvo 36
Tablica 5: VNP i KRP s obzirom na vrstu mišljenja 36

POPIS GRAFIKONA

Grafikon 1: Struktura revizorskih društava s obzirom na revidirane klijente 32

SAŽETAK

Jedan od važnijih dijelova revizorskog izvještaja je dio gdje revizor kao neovisna stručna osoba na temelju obavljene revizije poduzeća daje svoje mišljenje. Obično se ističe da postoje dvije vrste revizorskog izvješća i to, standardno pozitivno revizorsko izvješće i modificirano revizorsko izvješća. S tim da postoje tri vrste modificiranoga kvalificiranog revizorskog mišljenja, a to su mišljenje s rezervom, negativno mišljenje i suzdržanost od mišljenja. Pored odjeljka za mišljenje ističe se važnost ključnih pitanja revizije, kao pitanja koja su najviše utjecala na reviziju financijskih izvještaja.

Glavni cilj ovoga rada bio je analizirati mišljenja koja su revizori izrazili za poduzeća sa Zagrebačke burze. Rezultati dobiveni analizom pokazali su da je većina promatranih društava svoj financijski položaj i uspješnost poslovanja prikazala realno i objektivno.

Ključne riječi: *financijski izvještaji, revizija, vrste mišljenje, ključna pitanja revizije.*

SUMMARY

One of the most important parts of the audit report is the part where the auditor as an independent expert on the basis of an audited audit of the company gives its opinion. It is commonly noted that there are two types of auditor's report, namely a standard positive audit report and a revised audit report. There are, however, three types of modified qualified audit opinion, which are thoughtfulness, negative thinking, and restraint of opinion. In addition to the opinion section, the importance of key audit questions is highlighted as the issues most influencing the audit of the financial statements.

The main purpose of this paper was to analyze the opinions expressed by auditors for companies from the Zagreb Stock Exchange. The results of the analysis showed that most of the companies surveyed showed their financial position and business performance realistically and objectively.

Key words: *financial statements, audit, type of opinion, key audit questions.*